

לב המזערים

עלון חודשי בענייני הלכה ומנהגים, מתוך סדרת הספרים "לב המזערים"

גיליון קפ"ח

מתוך ספר לב המזערים "סוכות וארבעת המינים"

שיעור הסוכה ז' טפחים כשיעור ימי האדם, ולכן ביום האחרון עושים יום שמחה לרמוז שלאחר צאתו מן העולם יזכה לעולם הבאה, ועושים הקפה עם ס"ת לומר שהתורה תעטרנה כמו הספר שהוא מועט ומופואר (אלשיך ויקרא כג ד"ה וידבר שפתי כהן ויקרא כג מב).

הטעם שהציונים במצות סוכה כתובים בלשון רבים "ולקחתם לכם..." "ושמחתם לפני" "בסוכות תשבו" ואילו בפסח כתוב בלשון יחיד "שבעת ימים לא תאכל מצות" "לא יראה לך"

לפי שבמצוות סוכה מוזכר הציווי של שמחה ג' פעמים, ובחג השבועות פעם אחת ובפסח כלל אינו מוזכר, לפי שבפסח עדיין לא נלקטו הפירות מהשדה ולא התבואה ואין מה שיגרום שמחה לאדם, ובשבועות שכבר נלקטו לבית נאמר בו פעם אחת שמחה, אבל בסוכות שבר נלקטו גם התבואה וגם הפירות יש שמחה לבעלים בשלמות (דעת זקנים מבעלי התוס').

לפי זה כיון שבפסח אין לבעלים לא תבואה ולא פירות ואין לו אפשרות להזמין אורחים לכבוד לכבדם באכילת החג לכן נאמר בלשון יחיד, אבל בסוכות שביתו מלא בברכה ה' וציווה ה' להזמין את הלוי הגר והיתום והוא יושב עם אורחיו ובני ביתו לכן נאמר בלשון רבים (שלל רב).

ערב יו"ט

שינה בערב יו"ט: בלקט יושר (עמוד קמד) כתב דבר חידוש שהתרומת הדשן לא היה יושן בערב סוכות בצהריים, כדי שיוכל לישון לתיאבון בלילה, **הטעם:** לפי שבסוכה השינה קובעת עיקר הדירה.

כיסוי שולחנות הבית ביו"ט

אע"פ שעיקר דירת האדם בסוכות היא בסוכה מ"מ ראוי לכסות במפות גם את השולחנות שבבית, **והטעם:** כיון שנמצא גם בבית יש לו גם שם להרגיש את היו"ט (פמג"ד מש"ז תרלט א, א"ר תרלט א).

הטעם שלא ציוותה תורה לעשות בסוכה גם בקרקע כדוגמת

ענני הכבוד

לפי שמצוות סוכה היא לזכור יציאת מצרים והענן שהיה למטה לא היה להגן מפני החמה כי אם להמניף גובה ואין זה זיכרון לשאר ההגנות אשר הגין עלינו ביציאת מצרים (ב"ח תרכה בסוף סימן ב).

טעם אחר: לפי שהולכים הקב"ה במדבר שבו חום גדול יותר ממקום ישוב ולכן כדי להצילם מהחום היה צריך להקיפם מז' רוחות ולא מספיק שהצל מרובה מחמתו, מה שא"כ במקום ישוב שאין חום השמש מזיק כמו במדבר שיערה תורה שצילתה מרובה מחמתה שלפי ערך החום שמזיק מספיק בב' דפנות ושלישית אפילו טפח ולכן ציוותה תורה לעשות סוכה ב' דפנות ושלישית אפילו טפח וסכך

"יזהרו מאוד לקיים מצוות סוכה.. וקדושתה מכופלת והמקיימה כהלכתו כפלו שכרו מן השמים" (ביכורי יעקב תרכה).

הטעם שהג הסוכות נקרא בלשון רבים

לפי שדיני הסוכה נלמדים מלשונות סוכה רבים שנאמרו בתורה (בני יששכר מאמרי חודש תשרי ט א).

טעם אחר: לפי שלומדים (סוכה ו, ב) מנין הדפנות והסכך מג' פעמים שכתוב בסוכות בפרשת אמור לכן קראה התורה סוכות לשון רבים לומר לנו שנלמד הלכות הדפנות והסכך מלשונות סוכה הנאמרים הרבה פעמים שם בתורה (בני יששכר שם).

טעם אחר: לפי שהמקיים מצוות סוכה יזכה לעתיד לבוא לסוכה של לויתן ולחופה שעתידי הקב"ה לעשות לצדיקים, ואמרו חז"ל (במדבר כא סב) אפילו הצדיקים לא יהיו כל אנפין שוין וכל צדיק נכוה מחופתו של חברו הגדול ממנו, (ילק"ש ישעיה רמז ת) ע"כ נקרא חג הסוכות בלשון רבים לומר שאין סוכה אחת דומה לחברתה (בני יששכר שם).

הטעם שעושים זכר לסוכות ולא עושים זכר למן ולבאר

המבי"ט כתב אע"פ שהמנן והבאר הם מן הניסים המפורסמות מ"מ הם הכרחיים שא"א בלעדיהם, משא"כ ענני הכבוד שלא היה הכרחיים לכן תיקנו זכר לדבר להודיע שאף בדבר שאין בו הכרח עשה עימהם הקב"ה נס (המבי"ט בית אלהים שער היסודות לז יג).

טעם אחר: לפי שרק ישיבת סוכה יש בה רמז לענני הכבוד בעצם השינוי שיושבים בסוכה, משא"כ באכילה אין זכר למן כמו כן אם שותים מים אין הנס ניכר שכן גם בשאר ימות השנה אוכלים ושותים.

טעם אחר: שהמזון והבאר ניתנו להם לישראל על ידי תלונות ותועמות לפיכך לא ניתן להם מצווה לדורות, משא"כ ענני הכבוד שניתן להם ללא תלונות וללא בקשות מיוחדות רק בטובו הגדול ובחסדו של הקב"ה לפיכך עושים זכר לדבר על ידי ישיבה בסוכה (החיד"א ראש דוד ע"ה פרשת אמור).

חג הסוכות שבעת ימים

הטעם בשבעת ימים: זכר לשבעת ענני הכבוד שהקיפו את ישראל בצאתם ממצרים [ארבעה עננים לארבע רוחות השמים, אחד למעלה ואחת למטה ואחד הולך לפניהם] ולכן עושים ז' ימים כל יום כנגד ענן אחר (המבי"ט בספרו בית אלקים שער השמים, רבינו בחיי כד הקמח סוכה).

טעם אחר: שבעת ימים באה כנגד ימות האדם שהם שבעים שנה וכן

להצלחת התורם ככל עניני דמיטב

כדי שיגינו עליהם מפני החמה (עיין חיד"א שמחת הרגל לסוכות דף מד סוף ע"ב).

דפנות מהוקצעים יפים ונאים

יש הנוהגים: לקחת דפנות לסוכה מהוקצעים ונאים ולרכוש אותם בכסף מלא ולא לקחת סתם קרשים מהפקר, **והטעם:** לפי שסוכה וד' מינים שניהם מצווה וכדינה של כל מצווה שנאמר בה "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצווה חל גם על הסוכה ודפנותיה וכשם שמקפידים על מצות ד' מינים יש להקפיד גם על הסוכה (חזו"א הובא בספר פאר הדור ח"א עמוד רפט, קובץ הלכות פסקי ר' שמואל קמינצקי פרק ראשון יד שערי הלכות יט).

מנגינת ברכת לישב

ראוי לומר ברכת לישב בסוכה בקול במשיכה בניגון כשאר ברכות הקידוש וה"ה בכל שאר הברכות ירגיל לומר בקול כי הקול מעורר את הכוונה (של"ה ריש מסכת סוכה ד"ה לשון, הובא בא"ר תרמג ד, משנ"ב תרמג ס"ק ה).

שולחן בעת השינה

יש אומרים: שיש להקפיד להשאיר את השולחן בסוכה אף בשעת השינה, **והטעם:** לפי שברמ"א (תרמ ד) כתוב שאם מצטער בסוכה משינה אינו יוצא גם ידי אכילה משום שבעינן סוכה הראויה לכל מיילי ואם לא לא יצא, וא"כ כיון שהשולחן מוחץ לסוכה אינו יכול לקיים בה מצות אכילה וא"כ אינו יוצא גם בשינה ולכן צריך שיהיה שולחן בלילה, ואפשר להכניס שולחן קטן (ספר מועדים וזמנים ח"א סוף פרק ז מביא שסיפר הג"ר שמואל גרינמן שכך ראה אצל החפץ חיים ואמר שזה טעמו וכן מובא באורחות רבינו שנהג הגרי"ק להקפיד על כך וכשהיו צריכים להכניס עוד מיטות היה אומר להשאיר שולחן קטן).

ויש אומרים: שאין צריך שיהיה השולחן בתוך הסוכה בזמן השינה ומה שכתב במשנ"ב (תרמ ס"ק כז) "ואע"ג דצריך לכפוף ידיו ורגליו וכו' חייב לישון שם ואף שצריך ליזהר שיהיה השולחן גם כן בתוך הסוכה דאל"ה חיישינן שמא ימשך אחר שולחנו" שמוכח שצריך שולחן טעות סופר הוא, ובפמ"ג שהוא המקור של המשנ"ב מיירי שם באכילה וע"ז אמר שאם שולחנו בתוך הבית לא יצא ידי חובה (הגרשז"א הליכות שלמה פרק ט טו, דבר הלכה שם כט, מג"א תרמ ט).

סוכה עם גג מפני הגשמים

מי שידו משגת, מצווה שיהיה לו סוכה עם גג שנפתח ונסגר ע"י צירים לסוגרם בשעת הגשמים וכשפוסקים הגשמים נפתח והסכך והסוכה יבשים ויכול לקיים מצוות סוכה כראוי, שאם לא יעשה כן ינטפו המים מהסכך גם לאחר שיפסיקו הגשמים ולא יוכל לשבת בסוכה זמן רב (קיצור שולחן ערוך קלד א).

ארבעת המינים

לקיחת הלולב בעצמו

יש הנוהגים: שבעל הלולב מוליך בעצמו את הלולב לבית הכנסת מחזירו, **והטעם:** משום חיבוב מצווה (רמ"א תרנב א, משנ"ב שם ס"ק ו).

להצמיד את האתרוג ללולב

יש להצמיד את הלולב לאתרוג, **והטעם:** כדי שלא להפריד מן המניין (שו"ע תרנא יא, ערוה"ש שם ט).

מקור לדין זה מובא על ידי חלום שראה הר"ם רקאנטי בליל יו"ט א' של חג הסוכות בהתאכסן אצלו חסיד אחד אשכנזי שמו הר"ר יצחק ראהבחלום שהיה כתוב השם ביו"ד ה"א והיה מרחיק את

הה"א אחרונה מן הג' אותיות הראשונות, ואמרתיו לו מה זה עשיתה, והשיב שכך נהגו במקומותינו, ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם, ואשתומם על המראה ואין מבין, למחר בעת נטילת לולב ראיתי שלא היה מונענע רק הלולב ומיניו בלא אתרוג, והבנתי פתרון חלומי וחזר בו (ריקאנטי פרשת אמור, מטה משה תתקלד, באר היטב תרנא כא).

נטילת ארבעת המינים בכותל

יש הנוהגים: ליטול את ארבעת המינים בכותל המערבי (בכורי יעקב תרנא א), **הטעם:** לקיים שיטת הרמב"ם (בפירוש המשניות סוכה פרק ג משנה יא) שיש מצוה מהתורה ליקח לולב כל שבעת הימים בכל ירושלים העתיקה שבין החומות ולא רק במקדש וכך נהג הגריש"א (איש על העדה עמוד 21), וכן נהג הגאון ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל (מועדים וזמנים השלם ח"ח בהשמוטות שבסוף הספר לח"ב קכב).

נטילת לולב בתוך סוכה

יש הנוהגים: ליטול בסוכה בבוקר לפני התפילה (מקור המנהג מהרב הקדוש ר' חיים ויטל תלמיד הא"ר"י בספרו שער הכוונות דף קג ע"ד דרושי חג הסוכות בהקדמה, סדר היום סדר חג הסוכות, מג"א תרנב ג בשם השל"ה, משנ"ב תרנב ס"ק לד, שעה"צ שם מז, יעב"ץ בסידורו שער ח מעיד שכך היה מנהג אביו החכם צבי, וכן נהג הגרשז"א).

הטעם: משום זריזים מקדימים למצוות, וזמנו משתנץ החמה (ביכורי יעקב תרמוד א, שערי ציון תרנא מג).

ונשאל הגרשז"א על מנהג זה והא תדיר ושאינו תדיר דתדיר קודם והשיב שאכן יל"ע אך כיון שכך נהגו אין לפקפק בזה (הובא בנתיבות הלכה גליון 25 תשרי עמוד 44 בשמו).

יש הנוהגים: שכשיש סוכה סמוכה לבית הכנסת נוטלים את הלולב אחר תפילת שחרית בסוכה, **והטעם:** שבכך הם נוטלים את הלולב בסוכה בשעה הראויה לו (כה"ח תרמוד ג).

ללמוד מסכת סוכה

"טוב ללמוד מסכת סוכה בכל לילות החג בסוכה" (של"ה, בא"ח שנה ראשונה פרשת האזינו אות ז).

והטעם: על פי הגמרא (סנהדרין קא, א) כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר (משלי טו כג) "דבר בעתו מה טוב" (כה"ח תרלט ו), ובמסכת סופרים (פרק יא א) כתב "כל המזכיר פסוק בעונתו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח חדש ומקריב קרבן".

אושפיזין

הזמנת האושפיזין

יש אומרים: שאם לא מזמינים את האושפיזין הם אינם מגיעים ולכן יש שנהגו להזמין בכל יום את האושפיזין של אותו היום (יסוד ושורש העבודה שער יא פרק יג שמדייק מדברי הזוהר שבלי הזמנה אינם באים).

הטעם למנהג של צדיקים ואנשי מעשה כאשר שמם הוא כשם האושפיזין מחשבים לשמם קדושה ביום זה (הנהגה זו מצאנו אצל הגריש"א הובא באיש על העדה עמוד טו הערה יז)

על פי דברי האר"י שכתב כל שם שקוראים לו לאדם יש לו שייכות לזה האיש בפנימיות שורשו, ואע"פ שישנם הרבה אנשים ששמן כשמות הגדולים ואין בהם שמץ משמן כל זה בפנימיות שלו ואם ירצה לעורר ימצא ודאי בשרשו אותו כוח (ספר תורת אמת להגרי"ל איגר מלובלין סוכות שנת תרכח יום א דסוכות).

הטעם שמזמינים את האושפיזין רק בחג הסוכות ולא בשאר החגים כידוע שהאושפיזין נקראים "אושפיזין עילאין קדישין" משום שהם

אותו היום, יש הושענות שנדחות לגמרי, ויש מהם שנאמרות למחר.

והטעם בסדר הזה: לפי שפיוט "למען אמיתך" הוא כבוד השכינה, ושל "אבן שתייה" כבוד בית המקדש, לכן נקבעו לומר בשני ימים ראשונים (יו"ט ראשון ויו"ט שני של גליות) וזאת בתנאי שאין סיבה לדחותם כגון כאשר הם חלים בשבת.

פיוט "אערוך שועי" נאמר בו "גילתי בצום פישעי", וביו"ט אין ראוי לאומרה דהוי כמו תחינה לכן קבעו אותו לומר קרוב ביותר ליו"ט היינו מיד אחרי שני הפיוטים הראשונים, ובתנאי שלא חל באותו יום שבת.

פיוט "אדון המושיע" הוא תפילה על המים והגשם לכן קבעו לאומרו ביום אחרון בערב הושענא רבה, כי גשמים בחג הסוכות אינם סימן ברכה. עוד בנושא זה עיין לב המועדים ארבעת המינים סוכות

שמחת תורה – קפיצות במשה אמת

מנהג הישיבות שקופצים בשמחת תורה בשעה שאומרים "משה אמת ותורתו אמת".

מקור המימרא "משה אמת ותורתו אמת" הוא בבניו של קרח וכדאיתא במסכת בבא בתרא (עד, א) המעשה שרבה בר בר חנה שמע באוזניו מתוך האדמה את בלועי קורח צועקים "משה אמת ותורתו אמת".

מקור לקפיצות: מובא (בתרגום שני על מגילת אסתר פ"ג ח) המן בן המדתא סיפר לאחשוורוש כי היהודים קופצים בסוכות ורוקדים כמו גדיים.

הטעם לקפיצות אלו

להורות שמאמינים אנו בתורה מן השמים וע"י כך מקשרים אנו את שכלנו החומרי לרום ומהפכים את גופנו גם לרוח ומקפצים להורות שגם גופנו נעשה רוחני בכוח ונמשכים אנו אל השמים בכוח התורה וזהו כל כולו של תורה מן השמים וההפך הגמור הוא מבלועי קרח (הגיון לב).

טעם אחר: לפי שאנו עושים כעין קורח שרוצה לקפוץ ולצאת מן הבור שנבלע בו (עיין אורחות רבינו ח"ב עמ' שט ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ג חו"מ סי' בז).

ובסוכת חיים עמ' תמז הביא ששאל את הגר"ח קניבסקי למה קופצים והשיב וז"ל מנהג הישיבות עכ"ל, **טעמים נוספים עיין לב המועדים ארבעת המינים סוכות.**

כל הזהיר בשמחת התורה ביום זה בטוח שלא תפסיק התורה מזרעו (יסוד ושורש העבודה שער האיתון פרק טז).

סכך לאחר סוכות

יש אומרים: אם יכול לשמור העצים והקנים לשנה הבאה לחזור ולעשות בהם סוכה של מצוה מה טוב ומה נעים, **[והטעם]:** אחר שכבר עלו ונתעלו בענין מצווה לא ירדו לענין חול, גם אם יעשה בהם איזה תשמיש של מצווה אחרת טוב ויפה, ואם לאו יכול לשנות לדברים אחרים אפילו של חול (סדר היום הנהגת מוצאי יו"ט של סוכות).

יש אומרים: שיש להזהר שלא לדרוך על עצי הסוכה וכל שכן שלא להשתמש בהם תשמיש בזוי, אלא יניחם בזוית וישרוף אותם מעט מעט, ואל יקל בעיניך בדבר הזה שהרי שם שמים חל עליהם (ערוך השולחן תרלח יב).

מגיעים מעולמות גבוהים ביותר, וברור שאינם יכולים לרדת לעולם השפל כמו העולם שלנו, לכן דווקא בחג הסוכות שאנו מצווים לבנות סוכה שהיא בבחינת "צילא דהמנותא" (זוהר אמור דף קג, א) שיש בה קדושה יתירה יכולים האושפיזין לשהות בתוכה במשך כל ימי החג (נתיבות שלום, וכעין זה תירץ בלהורות נתן מועדים אושפיזין ב).

טעם אחר: על פי דברי הזוהר (פרשת פנחס דף ריט) שבזמן שמחה של מצוה מגרשים את האבות מגן העדן שיבואו להשתתף בשמחת בניהם, חג הסוכות שונה מפסח ושבועות שבחג הסוכות יש מצווה מיוחדת להיות בשמחה כמו שנאמר (דברים טז טו) "והיית אך שמח" לכן דווקא בחג הסוכות שהוא זמן של שמחה מרובה משתתפים האבות גם בשמחה שלנו וזה מנהג הזמנת האושפיזין שאנו נוהגים דווקא בחג הסוכות (דברי יואל מסאטמר בספרו על חג הסוכות אות א).

עוד בנושא זה עיין לב המועדים ארבעת המינים סוכות

קידוש – "שלום עליכם"

ביו"ט אין שרים "שלום עליכם" [כשבת] (אלף המגן תקפג א)

הטעם: לפי שיסוד "שלום עליכם" הוא על פי הגמרא (שבת קיט, ב) "תניא ר' יוסי בר' יהודה אומר שני מלאכי השרת מלווין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע וכשבא לביתו ומצא נר דלוק שולחן ערוך.. מלאך טוב באומר יהי רצון וגו'" ולכבודם אומרים "שלום עליכם מלאכי השרת", וביו"ט שאין מלאכי השרת מלוים לאדם אין צריך לומר "שלום עליכם" (אוצר כל מנהגי ישורון עא טז ענין תפלת שבת).

מלווה מלכה

הטעם שאין חיוב אכילת מלווה מלכה במוצאי יו"ט

כיון שמלווה מלכה ניתקנה גם בשביל ללוות את הנשמה יתירה וביו"ט אין נשמה יתירה (עיין ביצה לג, א ד"ה כי הינן, פסחים ק, ב) ולכן לא שייכת סעודת מלווה מלכה (אמרי ישראל עיין סדר היום עמוד קלח).

טעם אחר: כיון שבשבת מיד אחר צאת השבת הוא יום חול משא"כ יו"ט, במוצאי יו"ט ראשון עדיין חול המועד ובמוצאי יו"ט אחרון יש איסורו חג ומבואר בספר הכוונות (אסרו חג דף עח) שיש עדיין הארה מיו"ט ביום של אחריו ולכן אין צורך בסעודת מלווה מלכה.

טעם אחר: כיון ששבת נקראת שבת מלכתא שייכת בה מלווה מלכה משא"כ ביו"ט שאינו נקרא מלכה.

יש הנוהגים: לאכול סעודת מלווה מלכה (מורן החזו"א מועדים וזמנים להגר"ח שטרנבוך ח"ז סימן קנז).

מגילת קהלת (רמ"א תרכג ב)

"ונוהגים לומר קהלת אחר תפלת שחרית בשבת שבחול המועד"

והטעם: משום שכתוב בה (יא ב) "תן חלק לשבעה וגם לשמונה" ודרשו חז"ל (עירובין מ, ב) לשבעה אלו ימי החג וגם שמונה לרבות שמיני עצרת דהיינו לפי שהוא חג האסיף, וקוראים בכדי להזהיר על התרומות והמעשרות והנדירים שלא לעבור עליהם בבל תאחר (מחזור ויטרי סימן שפ, המנהיג, ד"מ תצ).

טעמים נוספים עיין לב המועדים ארבעת המינים סוכות

הושענות

ביאור סדר ההושענות

כלל הוא: ההושענות של שבת לעולם דוחות את ההושענות של

הופיע ויצא לאור

לב המועדים

ארבעת המינים – סוכות הלכות + מנהגים + טעמים

הידעת

- שמות החג** – הטעם שחג הסוכות נקרא על שם הסוכה ולא על שם הלולב ומדוע נקרא בלשון רבים "סוכות"
- "זמן שמחתינו"** – הטעם שנאמר שמחה יתירה בחג הסוכות מה שלא מצאנו בשאר המועדים.
- הטעם** שחג הסוכות [ופסח] שבעה ימים וחג השבועות רק יום אחד.
- הסוכה** – הטעם שלא ציוותה תורה לעשות בסוכה גם בקרקע, וכן סכך מהצדדים כדוגמת ענני הכבוד
- דפנות** – האם יש ענין לסמן הדפנות כדי שלא לשנות מקום הדפנות משנה לשנה.
- עצי סוכה** – הטעם שבחנוכה צריך לעשות מדורה למותר השמן והפתילות ועצי סוכה מותרים לאחר החג.
- נוי סוכה [קישוטים]** – הטעם שיש מקפידים לתלות נוי סוכה רק על הדפנות.
- ברכת לישב** – איזה מנגינה צריך לומר ברכה זו.
- קהלת** – הידעת מי חיבר נגילת קהלת ומי כתבה ומדוע נקרא בשבת חול המועד סוכות.
- אתרוגים** – האיך התחיל אתרוגי חזו"א, מנהגי גדולי ישראל באתרוג תמני ומרוקאי.
- אושפיזין** – הטעם שהאושפיזין באים רק בחג הסוכות, ומי עוד מגיע איתם.

ניתן להשיג בביתי כנסיות באלעד ובבית המחבר רחוב ראב"ד 5 אלעד

טלפון 025-7668608 במייל lev17382@gmail.com

אשרתם – פאלי פסטק אשכולי סו"א מופיע לזכר יחזקאל באשכול

טוב עמולג סוכות